Healing Nature and Mind through Land Art

A Handbook for Community-Based Land Art and Nature Therapy

Co-funded by the European Union

Erasmus+

VODIČ ZA ORGANIZACIJU LAND-ART FESTIVALA

NA TEMELJU ISKUSTVA ARTECO PAVLETIĆ

I. UVOD I KONTEKST

Arteco Pavletić: primjer dobre prakse

Arteco Pavletić razvijen je kao inovativan spoj umjetnosti, ekologije i društvenog poduzetništva u ruralnom kontekstu. Kroz niz europskih i nacionalnih projekata, organizacija je postupno izgradila prepoznatljiv model rada temeljen na uključivanju mladih, osoba s manje mogućnosti i lokalne zajednice. Poseban naglasak stavljen je na primjenu land arta kao pristupa koji povezuje prirodu, kreativnost i društvenu aktivaciju.

Sudjelovali smo u Interreg projektu Land Art Living na području Baranje, koji je vodila udruga Zeleni Osijek, a u kojem su sudjelovale i druge organizacije iz Mađarske i Hrvatske. Projekt je uključivao razvoj umjetničkih instalacija u prirodi, edukaciju lokalnih zajednica i promociju land arta kao alata za održivi razvoj.

Arteco je prepoznat i unutar Erasmus+ programa, gdje smo kroz projekte poput "Art of Recycling, Future for Environment" i "Act Local, Think Global" implementirali land art metode u radu s mladima iz više europskih zemalja. Naša metodologija temelji se na praktičnom radu, upotrebi prirodnih i recikliranih materijala, te uključivanju sudionika u sve faze procesa – od dizajna do postavljanja instalacija.

Kao prvo društveno poduzeće u Brodsko-posavskoj županiji koje koristi land art u svrhu edukacije, turizma i inkluzije, Arteco Pavletić predstavlja primjer dobre prakse koji je istaknut i u dokumentima nacionalnih tijela zaduženih za provedbu EU fondova, uključujući i Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

U svibnju 2023. godine Arteco Pavletić predstavljen je kao primjer dobre prakse na međunarodnoj konferenciji o održivom razvoju u obrazovanju koja se održala u Kinsale Community School u Irskoj. Događaj je okupio predstavnike škola, institucija i organizacija iz više europskih zemalja, a Arteco je odabrala delegacija Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, kao organizaciju koja uspješno provodi edukativne aktivnosti u skladu sa smjernicama Europske strategije za održivi razvoj. Na prezentaciji su posebno istaknute metode rada s mladima, integracija umjetnosti i ekologije, te korištenje prirodnih resursa kroz model land arta.

Povijest udruge i misija

Udrugu Arteco Pavletić osnovali smo iz jedne iskrene potrebe – da kroz umjetnost i ekologiju napravimo nešto korisno za zajednicu. Počeli smo s ekološkim skulpturama, vinovom lozom i piljevinom, i bez puno pompe krenuli oblikovati prostor oko sebe u nešto ljepše, zelenije i smislenije. Nismo imali velike riječi, ali imali smo jasnu misiju: povezati umjetnost, prirodu i ljude – osobito one koji su često na margini društva.

Kroz nekoliko godina rada razvili smo se u organizaciju koja danas provodi formalne i neformalne edukacije, uključuje mlade iz NEET skupine, osobe s invaliditetom i pripadnike nacionalnih manjina, a sve to kroz praktičan rad u prirodi. Uz rad s mladima i volonterima, razvijali smo i modele društvenog poduzetništva – zapošljavali smo, stvarali proizvode, širili mrežu suradnje. S vremenom smo postali i prvo registrirano društveno poduzeće u Brodsko-posavskoj županiji.

Naš rad ne prestaje na lokalnom nivou. Povezujemo se s europskim partnerima, sudjelujemo u međunarodnim projektima i aktivno se borimo protiv bilo kakvog oblika diskriminacije. Vjerujemo da održivi razvoj nije samo pojam iz dokumenata, nego konkretan svakodnevni rad.

Tematski park Pavletić zamišljen je kao prostor u kojem se umjetnost i priroda ne razdvajaju – nego jedno drugo pojačavaju. Skulpture nastaju iz zemlje, drva, vinove loze i svega što priroda sama ponudi. Svaka instalacija u parku ima svoju priču, ali i funkciju: da probudi svijest, da educira, da potakne dijalog. Park nije muzej – to je živi prostor koji raste s ljudima koji u njemu borave.

U parku nudimo robinzonski smještaj izrađen vlastitim rukama – drvene kućice, tuševi, umivaonici, sve izgrađeno po načelima reciklaže i održivosti. Hranu pripremamo s lokalnim OPG-ovima, a programi uključuju radionice obrade drva, kreativne radionice za djecu, poslovne edukacije za mlade poduzetnike i niz aktivnosti za jačanje lokalne zajednice. Dolaze nam škole, obitelji, udruge, studenti, ponekad i slučajni putnici – i svi nešto ostave, a nešto i ponesu.

Park je i naš atelje, i učionica, i dnevni boravak. Nema granica između rada, učenja i druženja. I to je ono što ga čini posebnim

Klimatski ambasador

Europska komisija krajem 2024. godine izravno je kontaktirala Arteco Pavletić s pozivom da nominiramo kandidata za ulogu veleposlanika Europskog klimatskog pakta za Hrvatsku. Taj poziv shvatili smo kao veliko priznanje našem dosadašnjem radu u području održivog razvoja, ekološke edukacije i aktivnog uključivanja zajednice kroz umjetnost i volonterske projekte. Kandidatura je prihvaćena, i danas aktivno sudjelujemo u mreži veleposlanika diljem Europe koji promiču klimatsku svijest i održive prakse. Uloga veleposlanika dodatno je osnažila naš glas u javnosti, ali i obvezala nas da još odlučnije radimo na terenu, među ljudima, kroz konkretne projekte. Kroz radionice, kampanje, edukacije i međunarodnu suradnju nastavljamo povezivati umjetnost, ekologiju i društvenu pravednost – ne zato što to lijepo zvuči, nego zato što znamo da to zaista mijenja stvari.

Društveno poduzetništvo unutar land art-a

Društveno poduzetništvo unutar land arta za nas u Artecu nije teorija, nego svakodnevna praksa – to je način kako spojiti kreativnost s ekonomskom održivošću i društvenom odgovornošću. Kroz umjetničke aktivnosti u prirodi stvaramo konkretne proizvode i usluge koji imaju tržišnu vrijednost, ali i jasnu društvenu svrhu. Radimo s prirodnim, recikliranim i lokalnim materijalima kako bismo smanjili ekološki otisak, a istovremeno uključujemo mlade, nezaposlene i osobe s invaliditetom u edukaciju, izradu suvenira, vođenje radionica i organizaciju događanja. Land art je tu ključan jer povezuje ljude, prostor i svrhu – instalacije koje nastaju nisu samo ukrasne, već su dio šire priče o održivom razvoju, ekoturizmu i uključivanju zajednice. Sve što radimo – od drvenih kućica do edukativnih paketa – proizlazi iz stvarnih potreba i iskustava, a svaki proizvod ili usluga koju nudimo ima za cilj vratiti nešto zajednici, prirodi i onima koji su često zanemareni. Naš model pokazuje da umjetnost može biti i poslovna prilika i društveni alat – ako se radi s glavom, srcem i poštenjem

Land art park kao inovativni alat

Land art park vidimo kao inovativni alat koji spaja umjetnost, obrazovanje, inkluziju i održivi razvoj u jednu funkcionalnu i živu cjelinu. To nije samo prostor za izlaganje skulptura, već mjesto gdje se kroz kreativni proces grade odnosi – između ljudi i prirode, između različitih skupina, i između pojedinca i zajednice. Kroz park se provode radionice, edukacije, festivali i boravci koji uče ljude kako da stvaraju, surađuju i razmišljaju održivo. Instalacije koje nastaju u parku nisu samo vizualne atrakcije, već alati za podizanje svijesti o klimatskim promjenama, otpadu, ruralnom razvoju i društvenoj pravdi. Svaka nova generacija posjetitelja sudjeluje u stvaranju nečeg novog, čime park stalno raste i mijenja se, baš kao i zajednica koja ga okružuje. U tom smislu, land art park nije završeni projekt, nego otvorena platforma koja pokazuje kako umjetnost može biti sredstvo društvene promjene.

Primjeri međunarodne suradnje

Tijekom godina razvili smo brojne međunarodne suradnje kroz Erasmus+ projekte, Europske snage solidarnosti i programe prekogranične suradnje. Sudjelovali smo u Interreg projektu "Land Art Living" u Baranji, gdje smo s partnerima iz Hrvatske i Mađarske razvijali edukativne i umjetničke sadržaje u prirodnim krajolicima. U projektima poput "Act Local, Think Global" i "Greener EU-rope" surađivali smo s organizacijama iz Poljske, Italije, Njemačke i Rumunjske, razmjenjujući metode rada s mladima na temu ekologije i društvene uključenosti. U sklopu projekta "Art of Recycling, Future for Environment" ugostili smo partnere iz Italije i Turske, a u našem parku nastale su skulpture koje i danas stoje kao simboli međunarodne suradnje i zajedničkog stvaranja. Također, kao klimatski veleposlanici povezujemo se s drugim europskim inicijativama usmjerenima na podizanje svijesti o održivom razvoju. Suradnje koje gradimo nisu kratkotrajne – često se pretvaraju u dugoročne partnerske odnose, u kojima zajedno rastemo, učimo i stvaramo promjene.

Povijest i filozofija land arta

Povijest i filozofija land arta započinje 1960-ih godina u Sjedinjenim Američkim Državama, kao reakcija na komercijalizaciju umjetnosti i otuđenost od prirode. Umjetnici poput Roberta Smithsona, Richarda Longa i Nancy Holt napustili su galerije i ateljee, te počeli stvarati monumentalna djela izravno u krajoliku – koristeći kamen, zemlju, pijesak, vodu i druge prirodne materijale. Njihova djela nisu bila namijenjena vječnosti niti tržištu, nego promatranju, propadanju i razgovoru s prirodnim ciklusima. Filozofija land arta temelji se na ideji da je priroda su-autor, a ne samo kulisa; da umjetnost može biti dio okoliša, a ne nešto izvan njega. S vremenom se ovaj pristup proširio po svijetu i razvio razne forme – od monumentalnih instalacija do malih, efemernih djela koja nestaju s prvim vjetrom ili kišom. U suvremenom kontekstu, land art se često povezuje s ekologijom, klimatskim aktivizmom, terapijom i društvenim uključivanjem, čime nadilazi granice likovne umjetnosti i postaje alat za učenje, isceljenje i povezivanje ljudi s okolišem.

Nastanak pokreta (SAD 60-ih godina)

Pokret land arta nastao je u Sjedinjenim Američkim Državama tijekom kasnih 1960-ih godina, u vrijeme kada su umjetnici počeli preispitivati granice tadašnjeg umjetničkog svijeta i društva u cjelini. Umorni od zatvorenih prostora galerija i tržišnih pritisaka, odlučili su se za rad u otvorenom krajoliku, gdje su prirodni materijali postali glavno sredstvo izražavanja. Kamen, zemlja, pijesak, sol, drvo i voda postali su elementi kroz koje su umjetnici komunicirali ideje o prolaznosti, odnosu čovjeka i prirode, te otporu komercijalizaciji kulture. Jedan od prvih i najpoznatijih primjera je "Spiral Jetty" Roberta Smithsona, golema spirala od kamenja i mulja položena u Veliko slano jezero u Utahu. Ovaj rad nije stvoren da traje vječno, nego da nestaje i ponovno se pojavljuje s promjenom razine vode – što je u to vrijeme bio radikalan koncept. Pokret se brzo proširio, a umjetnici su počeli koristiti krajolik ne samo kao prostor za instalaciju, nego i kao suštinski dio same umjetnosti, brišući granicu između umjetničkog djela i okoliša.

Ključni autori i djela (Goldsworthy, Smithson, Long...)

Ključni autori land art pokreta oblikovali su njegov smjer i filozofiju, ostavljajući za sobom djela koja i danas služe kao inspiracija. Robert Smithson je među prvima radikalno pomaknuo umjetnost izvan galerijskih zidova; njegovo djelo *Spira/Jetty* (1970.), ogromna spirala od bazaltnih stijena u Velikom slanom jezeru u Utahu, postalo je simbol pokreta. Richard Long, britanski umjetnik, poznat je po svojim "hodajućim skulpturama" – djelima koja nastaju kao trag hoda kroz prirodu, poput kružnih otisaka stopala ili nizova kamenja postavljenih u precizne linije, što ukazuje na dijalog između čovjeka i prostora. Andy Goldsworthy je vjerojatno najpoznatiji suvremeni predstavnik land arta – njegovi radovi od lišća, leda, grančica i kamena poznati su po svojoj osjetljivosti, privremenosti i gotovo meditativnom karakteru. Goldsworthy često stvara u tišini, prepuštajući vjetru, vodi i vremenu da završe ono što je on započeo. Sva trojica dijele uvjerenje da umjetnost ne mora biti trajna, da propadanje može biti dio ljepote, i da prava umjetnost nastaje u suradnji s prirodom, a ne protiv nje.

Eko-art i aktivizam

Eko-art je nastao kao produžetak land art filozofije, ali s još jasnijom porukom: umjetnost ne služi samo promatranju, već i djelovanju. U njegovom središtu je ideja da umjetnik može biti i aktivist – osoba koja koristi kreativnost kako bi ukazala na ekološke probleme i potaknula promjene u društvu. Kroz eko-art nastaju instalacije koje upozoravaju na zagađenje, klimatske promjene, gubitak bioraznolikosti i degradaciju krajolika. Materijali su uvijek pažljivo birani – prirodni, reciklirani, lokalni – kako bi sama forma rada bila u skladu s porukom. Aktivistička dimenzija često uključuje zajednicu: ljudi sudjeluju u izradi djela, dijalogu, edukaciji i postavljanju pitanja što kao pojedinci možemo učiniti. U kontekstu Arteca, eko-art nam omogućuje da spajamo kreativni rad s terenskom edukacijom – kroz radionice, festivale, prostorne intervencije i javne kampanje. Vjerujemo da umjetnost ima moć probuditi emociju, a emocija je često prvi korak prema promjeni ponašanja. Upravo zato eko-art ne ostaje u ateljeu, nego izlazi na polje, u selo, u zajednicu – gdje najviše i treba djelovati.

Prijelaz iz pustinje u zajednice

Rani land art često se vezao uz udaljene, gotovo puste krajobraze – američke pustinje, slana jezera, kamenjare – gdje su umjetnici mogli djelovati bez ograničenja i intervenirati u prirodu u monumentalnim razmjerima. No s vremenom se pojavila potreba da se ta umjetnost približi ljudima, da ne ostane izolirana u divljini, nego da postane dio svakodnevice zajednica. Prijelaz iz "pustinje" u naseljena područja označava širenje land arta iz eksperimentalne umjetnosti u alat za društvenu promjenu. Umjetnici su počeli raditi u školskim dvorištima, napuštenim industrijskim zonama, seoskim livadama i javnim parkovima – svugdje gdje postoji prostor za promjenu. Umjesto monumentalnih struktura, naglasak je stavljen na sudjelovanje, edukaciju i lokalni kontekst. U tom duhu djeluje i Arteco: naši land art projekti odvijaju se tamo gdje žive ljudi – u selima, školama, lokalnim zajednicama – i uključuju one koji inače rijetko imaju priliku sudjelovati u stvaranju umjetnosti. Tako land art više nije samo izražavanje pojedinca u prirodi, nego zajednički proces kroz koji se gradi svijest, odnosi i otpornost zajednice.

Land art danas: stanje u svijetu, Europi, Hrvatskoj i Mađarskoj

Danas land art živi kroz globalne biennale, festivale i rezidencije koje povezuju umjetnost, ekologiju i lokalni kontekst – poput švicarskog *Art Safienta* u dolini Safien ili španjolske rezidencije *Karstica* koja potiče rad na temama klimatske krize i ruralne revitalizacije. U Europi postoji snažna mreža događanja gdje umjetnici komponiraju djela s prirodnim okruženjem, promičući održivost i društveni angažman. U Hrvatskoj, Baranja je domaćin međunarodnog *SLAMA Land Art Festivala*, gdje se slavonska slama pretvara u velike ekološke instalacije s edukativnim komponentama i podrškom. Na Učki je postavljen prvi hrvatski *Land Art Trail* od dvadesetak umjetničkih intervencija u planinskom krajoliku, inicijativa autora Borisa Pecigoša koja povezuje turizam, prirodu i lokalne priče. U Hrvatskoj i Mađarskoj land art vraća se svojoj neo-avant-garde tradiciji iz socijalističke ere, gdje su umjetnici kroz minimalizam i ekološki senzibilitet stvarali umjetničke geste u prirodi, bez agresije prema okolišu – primjer su grupe poput Pécs Workshop u Mađarskoj i OHO ili TOK u regiji, čije su prakse karakterizirane dematerijalizacijom, prostornom refleksijom i političkom senzibilizacijom. Taj kontinuitet pokazuje da land art danas nije retrospektivni trend, nego živa, internacionalna praksa koja umjetnost koristi kao alat za edukaciju, revitalizaciju prostora i ekološki angažman.

Trendovi: terapijski, inkluzivni, klimatski land art

U novijem razvoju land arta sve se više ističu tri ključna trenda: terapijski, inkluzivni i klimatski land art. Terapijski pristup koristi stvaranje u prirodi kao alat za emocionalno izražavanje, smanjenje stresa i osobni razvoj – posebno u radu s djecom, osobama s invaliditetom i ljudima suočenima s društvenim ili psihološkim izazovima. Inkluzivni land art ide korak dalje, uključujući marginalizirane skupine ne samo kao korisnike, već i kao aktivne sudionike u procesu stvaranja. Kroz takav rad ruše se barijere, gradi se osjećaj pripadnosti i stvara prostor u kojem svatko ima pravo izraziti se. Klimatski land art fokusira se na okolišne teme i koristi umjetnički izraz kako bi ukazao na ekološke prijetnje poput klimatskih promjena, gubitka bioraznolikosti ili zagađenja. Ovakvi radovi često nastaju na lokacijama koje su pogođene ekološkim problemima i služe kao vizualni alarm, ali i edukacijsko sredstvo. U Arteco ova tri trenda prirodno se prožimaju – radimo s ranjivim skupinama, koristimo reciklirane materijale, stvaramo u prirodi, i sve to s jasnom porukom da umjetnost može liječiti, povezivati i upozoravati.

EU projekti koji uključuju land art

Land art se sve više koristi kao metodološki alat u projektima financiranim kroz različite programe Europske unije, osobito u kontekstu neformalne edukacije, ruralnog razvoja, umjetničkih rezidencija i održive turističke ponude. U okviru programa **Erasmus+** i **Europske snage solidarnosti**, sve je više projekata koji koriste land art kako bi uključili mlade u kreativne i ekološki osviještene procese. Primjeri uključuju projekte poput **Art & Landscape** (Francuska), gdje sudionici iz cijele Europe sudjeluju u izradi skulptura u prirodi uz učenje o održivosti, zatim **Nature as a Canvas** (Italija), koji kroz umjetničke rezidencije promovira okolišnu svijest i lokalnu kulturu, te **Earth Art for Youth** (Slovenija), fokusiran na rad s mladima iz ranjivih skupina kroz terapijski pristup umjetnosti u prirodi. U programima **Interreg** i **Creative Europe**, land art se koristi kao dio strategija kulturne revitalizacije ruralnih područja, promocije održivog turizma i očuvanja nematerijalne baštine. Ovi projekti pokazuju da land art nije samo umjetnički izraz, već i učinkovito sredstvo za povezivanje zajednica, razvoj teritorija i podizanje ekološke svijesti kroz vizualno snažne i participativne metode.

Hrvatski primjeri (Arteco kao vodeći)

U Hrvatskoj se land art razvija kao spoj umjetničkog izraza, ekološke svijesti i rada s lokalnim zajednicama, no još uvijek rijetko sustavno i institucionalno podržano. Među rijetkim i dosljednim primjerima ističe se upravo Arteco Pavletić, koji je kroz brojne projekte i aktivnosti postavio standarde za primjenu land arta u edukaciji, inkluziji i društvenom poduzetništvu. Kroz projekte poput **Land Art Fest** (I, II, III), održane u Tematskom parku Pavletić, Arteco je okupio sudionike iz više zemalja, povezao volontere, umjetnike i edukatore u stvaranju skulptura i edukativnih sadržaja u prirodi. U provedbi jednog izdanja festivala surađivali smo s **Nikolom Falerom**, renomiranim umjetnikom i voditeljem udruge Slama iz Baranje, čime smo dodatno povezali dva najvažnija land art pravca u Hrvatskoj – baranjski i slavonski. Arteco je također sudjelovao u **Interreg projektu Land Art Living**, u partnerstvu sa Zelenim Osijekom, gdje se land art koristio kao alat za održivi razvoj i revitalizaciju prostora u Baranji. Osim toga, uspješno smo integrirali land art u projekte financirane iz Europskog socijalnog fonda i Erasmus+ programa, u radu s mladima, osobama s invaliditetom i pripadnicima manjina.

Mađarska land art scena i razvojni potencijal za ruralni turizam

Mađarska land art scena razvija se tiše nego u nekim zapadnoeuropskim zemljama, ali s jasnim lokalnim karakterom i sve većim potencijalom za povezivanje s ruralnim turizmom. Umjetnici i organizacije u Mađarskoj često se oslanjaju na nasljeđe eksperimentalnih umjetničkih kolektiva iz 1970-ih i 1980-ih, poput **grupe Pécs Workshop**, koja je kroz minimalizam i intervencije u prostoru stvarala snažnu povezanost s prirodnim krajolikom. Danas se u ruralnim dijelovima Mađarske, osobito u pograničnim regijama, razvijaju inicijative koje koriste land art kao sredstvo oživljavanja kulturnih i prirodnih resursa – uključujući tematske rute, umjetničke rezidencije i otvorene radionice za lokalno stanovništvo i posjetitelje. U sklopu Interreg projekta Land Art Living, mađarski partneri surađivali su s hrvatskim organizacijama, uključujući Arteco Pavletić, na razvoju zajedničkih pristupa koji spajaju land art, ekološku edukaciju i ruralni turizam. Posebna pažnja posvećena je interpretaciji lokalne baštine kroz umjetničke instalacije, čime se povećava atraktivnost ruralnih krajeva za posjetitelje i stvara dodatna vrijednost za lokalne zajednice. Sve to ukazuje na to da Mađarska, iako još uvijek bez široko razgranate land art mreže, ima značajan razvojni potencijal upravo na spoju umjetnosti, prirode i turizma.

II. ZAŠTO LAND ART FESTIVAL

Land art festival nije samo umjetnički događaj – on je alat za povezivanje zajednice, promicanje održivog razvoja i stvaranje prostora u kojem se priroda, umjetnost i društvo isprepliću. Za nas u Artecu, festival je odgovor na potrebu da ruralni krajevi dobiju sadržaj koji nije samo turistički ili sezonski, nego i edukativan, angažiran i dugoročno koristan. Kroz festival okupljamo različite skupine – mlade, umjetnike, volontere, lokalne stanovnike, osobe s manje mogućnosti – i zajedno stvaramo nešto trajno, ne samo u fizičkom smislu, nego i u obliku iskustva, znanja i odnosa. Land art kao medij omogućuje da svatko doprinese, bez obzira na prethodno znanje, jer rad s prirodnim materijalima ne traži perfekciju – traži prisutnost, suradnju i poštovanje prema prostoru. Festival također donosi vidljivost ruralnim područjima koja su često izvan fokusa – pokazuje da se i u malim mjestima mogu stvarati velika značenja. Zato vjerujemo da land art festival nije samo kulturni program, već i motor društvene, ekološke i ekonomske revitalizacije.

Ciljevi i svrha festivala

Ciljevi i svrha land art festivala moraju biti jasno definirani prije nego što se krene u organizaciju, jer od njih ovisi sve ostalo – izbor lokacije, partnera, sudionika, sadržaja i komunikacije s javnošću. Festival ne treba imati stotine sudionika ni ogroman budžet da bi bio uspješan – dovoljno je da ima jasan smisao i lokalnu podršku. Ključni ciljevi mogu uključivati poticanje umjetničkog izražavanja u prirodi, jačanje ekološke svijesti, uključivanje zajednice, promociju održivih praksi, otvaranje prostora za ranjive skupine ili jačanje lokalnog identiteta. Preporučujemo da organizator postavi najviše tri do pet glavnih ciljeva kako bi festival bio fokusiran i izvediv. Svaki cilj treba povezati s konkretnim aktivnostima: ako je cilj edukacija o okolišu, neka to budu radionice i razgovori; ako je cilj umjetničko izražavanje, neka fokus bude na stvaranju i izlaganju instalacija; ako je cilj razvoj ruralnog turizma, neka sadržaji uključuju lokalne proizvođače i ture po okolici. Bitno je da se svi ciljevi mogu kasnije evaluirati, kako bi se festival mogao unaprijediti i opravdati pred financijerima ili zajednicom. U planiranju koristite pitanja poput: *Zašto ovo radimo? Kome je namijenjeno? Što želimo postići?* – to su pitanja koja oblikuju identitet festivala i razlikuju ga od običnog događanja.

Umjetničko izražavanje i ekologija

Umjetničko izražavanje i ekologija čine srž svakog kvalitetnog land art festivala – to dvoje se ne isključuje, nego se nadopunjuje. Ideja je stvoriti prostor gdje sudionici mogu izraziti svoju kreativnost kroz materijale koje nalaze u prirodi, pritom poštujući okoliš i ne ostavljajući za sobom štetu. Pri organizaciji festivala preporučuje se da se umjetnički dio ne planira kao natjecanje, nego kao otvoreni proces u kojem svatko može sudjelovati bez obzira na iskustvo – od profesionalnih umjetnika do djece i lokalnih stanovnika. Instalacije trebaju biti vremenski ograničene ili napravljene tako da se prirodno razgrade, a sve aktivnosti trebaju biti usklađene s principima održivosti. U radionicama se može raditi s granjem, lišćem, piljevinom, kamenom, glinom ili čak elementima otpada koji se nalaze u prirodi, uz jasnu edukaciju o razlikovanju korisnog od štetnog. Posebno je važno voditi sudionike kroz proces promišljanja: Zašto koristimo ovaj materijal? Što nam on govori o prostoru? Kakvu poruku šaljemo kroz instalaciju? Time umjetnički izraz postaje i alat za učenje o okolišu i odgovornosti prema prostoru. Idealno je kad instalacije nastaju u tišini, kroz suradnju i poštovanje prema krajoliku – jer takav rad ne stvara samo umjetnost, nego i povezanost.

Poticanje zajedništva i kreativnosti

Jedan od najvažnijih ciljeva land art festivala je stvaranje prostora u kojem ljudi surađuju, dijele ideje i grade nešto zajednički – rukama, riječima i osjećajem pripadnosti. Za razliku od tipičnih umjetničkih kolonija koje često stavljaju naglasak na individualni rad, land art festival potiče zajedništvo kroz grupni proces stvaranja. Kreativnost se ovdje ne mjeri talentom nego spremnošću da se sudjeluje, sluša druge i doprinese zajedničkom cilju. Organizator festivala može to poticati kroz timski rad na instalacijama, mješovite radionice (gdje djeca, mladi i stariji surađuju), zajedničke obroke, krugove dijeljenja iskustava i otvorene večernje programe. Kroz takve aktivnosti brišu se granice između "publike" i "umjetnika", jer svatko postaje dio procesa. Ako je moguće, preporučuje se da se bar jedan umjetnički rad stvara u potpunosti kolektivno – bez unaprijed određenog autora – kako bi se dodatno ojačao osjećaj zajedničkog stvaranja. Zajedništvo koje se rađa u tom procesu često ostaje i nakon festivala, u obliku novih prijateljstava, suradnji ili ideja koje se nastavljaju razvijati u lokalnim sredinama. Kroz poticanje zajedništva i kreativnosti, festival ne gradi samo skulpture – nego i ljude.

Edukacija o okolišu i klimatskim promjenama tijekom festivala

Land art festival je izvrsna prilika za neformalnu edukaciju o okolišu i klimatskim promjenama, jer spaja prirodni prostor, kreativni izraz i ljude otvorene za nova znanja. Edukativne aktivnosti ne trebaju biti dosadne prezentacije ili predavanja, nego dinamični sadržaji koji potiču promišljanje, sudjelovanje i iskustveno učenje. Organizatorima preporučujemo da kroz festival uključe radionice o klimatskim promjenama, kružnom gospodarstvu, zaštiti prirode i principima održivog života – ali uvijek povezano s praksom. Na primjer, sudionici mogu naučiti kako napraviti skulpturu bez plastike, kako prepoznati invazivne vrste u okolini, kako reciklirati materijale iz prirode ili kako štedjeti vodu i energiju u kamp uvjetima. Dobro je imati i informativne panele, plakate ili QR kodove uz instalacije koji objašnjavaju ekološku poruku pojedinog rada. Ako postoji mogućnost, edukaciju mogu provoditi stručnjaci iz udruga, škola, parkova prirode ili klimatski ambasadori, ali i sami sudionici mogu dijeliti svoja znanja i iskustva. Ključno je da se poruke ne nameću, nego prirodno utkaju u program, kroz zajednički rad i razgovor. Učenje koje se dogodi na livadi, u blatu, pod suncem i uz kreativni angažman – najčešće ostane zauvijek.

Arteco iskustvo: kako smo definirali svrhu festivala

U Artecu smo svrhu festivala definirali kroz stvarne potrebe zajednice i našu dugogodišnju praksu rada na spoju umjetnosti, ekologije i društvene uključenosti. Prije nego što smo pokrenuli prvi Land Art Fest, okupili smo tim i postavili nekoliko ključnih pitanja: Što ovom prostoru nedostaje? Kome želimo dati priliku? Kako povezati umjetnike, lokalne stanovnike i volontere? Odgovori su se brzo iskristalizirali – željeli smo stvoriti događaj koji će biti više od festivala: platforma za izražavanje, učenje i zajedništvo. Naš cilj nije bio samo izložiti skulpture u prirodi, nego aktivirati ljude – da sudjeluju, uče jedni od drugih i ostave trag u prostoru koji je istovremeno fizički i simbolički. Svrhu festivala oblikovali smo tako da svaki njegov dio – od radionica i zajedničkog kuhanja, do izrade instalacija i završne izložbe – bude usmjeren prema uključivanju i stvaranju osjećaja da svi pripadamo nečemu što ima dublji smisao. S vremenom, kroz iskustvo i evaluaciju, dodali smo i nove ciljeve: povezivanje s ruralnim turizmom, promociju lokalnih proizvoda i jačanje međunarodne suradnje. Na taj način, svrha našeg festivala ostaje živa – raste zajedno s ljudima koji ga stvaraju.

Uloga festivala u zajednici i ruralnom razvoju

Land art festival može igrati snažnu i višeslojnu ulogu u zajednici, osobito u ruralnim područjima gdje su kulturni, edukativni i društveni sadržaji često ograničeni. Umjesto da ostane izolirani umjetnički događaj, dobro osmišljen festival može postati sredstvo aktivacije sela – prostor za povezivanje mještana, mladih, posjetitelja i organizacija. U praksi to znači uključivanje lokalnih udruga, škola, OPG-ova, obrtnika i institucija u pripremu i provedbu aktivnosti. Kroz sudjelovanje, ljudi stječu nova znanja, osjećaj pripadnosti i konkretan doprinos zajednici, dok se lokalna sredina otvara prema van i postaje vidljivija na karti kulturnih i turističkih događanja. Land art festival može potaknuti i nove inicijative: izložbe, edukativne programe, volonterske akcije ili čak male poduzetničke ideje vezane uz prirodu i kreativnost. Za ruralni razvoj to znači više od simbolike – to su konkretni koraci prema održivosti, gostoprimstvu i stvaranju zajednice koja se oslanja na vlastite resurse, ali razmišlja globalno. Festival može postati i povod za revitalizaciju neiskorištenih prostora – škola, šumarija, starih gospodarskih zgrada – koje se za potrebe događanja privremeno ili trajno ponovno ožive. Uloga festivala nije da bude jednokratan događaj, već da započne procese koji će trajati i kad se posljednja instalacija razgradi.

Uključivanje marginaliziranih skupina

Uključivanje marginaliziranih skupina jedan je od temeljnih principa svakog društveno odgovornog land art festivala, a posebno u ruralnim sredinama gdje su takve skupine često dodatno izolirane. To uključuje mlade iz NEET skupine, osobe s invaliditetom, pripadnike nacionalnih manjina, starije osobe, ali i sve one koji su iz bilo kojeg razloga isključeni iz kulturnih, obrazovnih ili društvenih aktivnosti. Ključ je u tome da se ne pozivaju samo kao publika, nego da aktivno sudjeluju u osmišljavanju, organizaciji i provedbi festivala. To može značiti da vode radionice, pomažu u izradi instalacija, sudjeluju u pripremi hrane, fotografiranju događanja ili jednostavno u zajedničkom druženju koje ruši predrasude. Preporučujemo da organizator već u pripremnoj fazi kontaktira udruge, ustanove i inicijative koje rade s ranjivim skupinama i ponudi suradnju na ravnopravnoj osnovi. Također je važno osigurati pristupačnost prostora (npr. za osobe s invaliditetom), jasno i jednostavno komunicirati informacije i prilagoditi aktivnosti različitim mogućnostima. U Artecu smo kroz sve dosadašnje festivale imali sudionike iz marginaliziranih skupina, ne kao "korisnike" nego kao suorganizatore, volontere i umjetnike. To iskustvo pokazuje da kad se ljudima da povjerenje i prostor, oni ga ispune – i to često na načine koji nadilaze očekivanja.

Aktivacija neiskorištenih prostora

Land art festival ima snažan potencijal za aktivaciju neiskorištenih prostora, osobito u selima i ruralnim krajevima gdje mnoge livade, napuštena imanja, šumske staze, stari voćnjaci ili zapušteni objekti stoje neiskorišteni godinama. Umjesto da takvi prostori ostanu simboli propadanja, festival ih može pretvoriti u mjesta okupljanja, stvaranja i novog značenja. Ključno je promatrati prostor ne kao "prazan" nego kao "potencijalan" – svaka zarasla staza može postati umjetnička ruta, svaki štagalj privremena galerija, a napuštena livada prostor za radionicu. U praksi to znači da organizator treba mapirati lokalne terene, kontaktirati vlasnike ili općinu, te dogovoriti privremeno korištenje uz minimalne intervencije. Važno je raditi s poštovanjem prema prostoru: ne betonirati, ne graditi nepotrebno, nego koristiti prirodne materijale i održive metode koje neće narušiti okoliš. Instalacije i programi festivala time postaju alat za revitalizaciju, a često i za ponovno uključivanje tih prostora u svakodnevni život zajednice. U Artecu smo, primjerice, kroz land art festivale pretvarali zaboravljene dijelove imanja u žarišta kreativnosti i okupljanja, što je kasnije potaknulo i druge lokalne inicijative. Kad prostor dobije novu funkciju kroz kulturu i zajedništvo, počinje se mijenjati i percepcija cijelog mjesta.

Jačanje lokalne ekonomije

Dobro osmišljen land art festival može imati konkretan pozitivan utjecaj na lokalnu ekonomiju, osobito u manjim sredinama gdje su prilike za dodatne prihode rijetke i sezonske. Već u fazi pripreme festivala preporučuje se uključiti lokalne OPG-ove, ugostitelje, obrtnike i uslužne djelatnosti – bilo kroz nabavu hrane i materijala, smještaj sudionika, logistiku ili promociju. Sudionici i posjetitelji festivala donose promet, ali još važnije – stvaraju nova poznanstva, suradnje i otvaraju vrata budućim inicijativama. Ako se u program uključe štandovi s domaćim proizvodima, radionice izrade suvenira ili prezentacije lokalnih tradicija, festival postaje izlog svega što mjesto nudi. Osim izravnog prihoda, takvi događaji povećavaju vidljivost destinacije i dugoročno podižu njen imidž – što može potaknuti dolazak novih posjetitelja i investicija, pa i povratak mladih. U Artecu smo svjesno povezali festival s društvenim poduzetništvom: proizvodi koje stvaramo (drveni suveniri, edukativni programi, radionice) nastaju u suradnji s lokalnim zajednicama i imaju tržišni potencijal.

Arteco iskustvo: lokalni utjecaj i transformacija sela

Kroz godine organizacije land art festivala, u Artecu smo svjedočili stvarnoj transformaciji prostora i odnosa u našem selu. Na početku su nas gledali sa zadrškom – kao neke čudake koji slažu lozu po dvorištu i pričaju o umjetnosti pod vedrim nebom. Danas nas mnogi mještani aktivno podržavaju, posjećuju događanja, sudjeluju u radionicama, a neki su kroz suradnju razvili i vlastite ideje ili poslove. Nekada zapušteni prostori postali su okupljališta, a mnogi mladi su počeli volontirati, učiti i stvarati. Kroz festival smo uspjeli povezati ljude različitih generacija, kultura i životnih priča, i to na način koji nije nametljiv ni elitistički – nego prirodan, otvoren i iskren. Zajedno s lokalnim OPG-ovima, školom i općinom, stvorili smo model koji pokazuje da i najmanje mjesto može postati točka susreta, dijaloga i promjene. Transformacija se ne događa preko noći, ali s upornošću, transparentnošću i poštovanjem prema prostoru i ljudima – događa se.

Inkluzivni i edukativni potencijal

Inkluzivni i edukativni potencijal land art festivala leži u njegovoj otvorenosti – svatko može sudjelovati bez obzira na dob, iskustvo, znanje ili fizičke mogućnosti. Za razliku od zatvorenih edukacijskih programa, festival omogućuje neformalno učenje kroz praksu, zajedništvo i boravak u prirodi. Preporučujemo da organizator predvidi aktivnosti koje će biti prilagođene različitim skupinama: djeci, mladima, starijima, osobama s invaliditetom, ali i onima koji možda nikad nisu imali priliku sudjelovati u umjetničkom procesu. Edukacija se može provoditi kroz radionice, razgovore uz vatru, praktičan rad s materijalima i zajedničku refleksiju na kraju dana. Važno je ne postavljati barijere – niti fizičke, niti mentalne – nego stvoriti prostor u kojem je svatko dobrodošao. Tako se festival pretvara u učionicu na otvorenom, gdje se uči o ekologiji, kreativnosti, timskom radu, empatiji i zajedničkoj odgovornosti. S dobrim planiranjem i jasnom svrhom, land art festival može postati snažan alat za osobni rast i jačanje društvene kohezije – i to bez potrebe za formalnim obrazovanjem ili skupom infrastrukturom.

Rad s osobama s invaliditetom i mladima

Rad s osobama s invaliditetom i mladima zahtijeva pažljivo planiranje, ali donosi ogromnu vrijednost festivalu – i ljudsku i društvenu. Preporučuje se već u ranoj fazi festivala kontaktirati udruge i ustanove koje rade s tim skupinama, kako bi se aktivnosti mogle prilagoditi njihovim stvarnim potrebama. Prostor treba biti fizički pristupačan: ravne staze, sjedeći prostori za odmor, jednostavne sanitarije i jasno označene zone. Radionice trebaju biti vođene mirnim tempom, s dovoljno asistencije i mogućnošću da se doprinosi različitim oblicima – kroz crtanje, pripremu materijala, fotografiju ili samu izradu instalacija. S mladima je korisno raditi u manjim grupama i dati im konkretne zadatke koji razvijaju odgovornost, kreativnost i timski duh. Dobro je imati osobu ili tim koji će biti zadužen isključivo za inkluzivne aspekte festivala – ne kao poseban dio, nego kao potpuno ravnopravnu komponentu. Kad se osobama s invaliditetom i mladima pruži prostor za stvaranje i izražavanje, oni ne samo da sudjeluju – oni mijenjaju atmosferu festivala, čine ga dubljim, iskrenijim i istinski ljudskim.

Radionice otvorene svima

Radionice otvorene svima temelj su inkluzivnog festivala i najbolji način da se lokalna zajednica aktivno uključi u program. One ne trebaju biti složene ni formalne – važno je da su pristupačne, jasne i prilagođene različitim razinama znanja i sposobnosti. Preporučujemo da se radionice organiziraju na otvorenom prostoru, u hladu, s dovoljno materijala za rad (npr. grane, kamenje, zemlja, piljevina, užad, prirodne boje). Voditelji radionica trebaju biti strpljivi i otvoreni za komunikaciju s različitim profilima ljudi – od djece do starijih. Dobro je unaprijed definirati jednostavne teme (npr. "Stablo želja", "Skulptura iz moje mašte", "Poruka zemlji") koje potiču sudionike na razmišljanje i kreativnost, ali im ostavljaju slobodu izraza. Svaka radionica treba imati i element učenja – kroz materijale, poruke ili sam proces rada. Bitno je naglasiti da ovdje nitko nije "stručnjak" – svi smo sudionici, i svatko doprinosi prema svojim mogućnostima. Takav pristup ruši barijere i stvara atmosferu povjerenja i zajedništva, što je jedna od najvrjednijih stvari koje festival može ponuditi.

Umjetnost kao oblik socijalne terapije

Umjetnost kao oblik socijalne terapije u kontekstu land art festivala nije formalna terapija, ali jest duboko ljekovita praksa koja djeluje kroz kreativnost, prirodu i međuljudsku povezanost. Mnogi sudionici festivala dolaze s emotivnim ili životnim teretom – usamljenošću, stresom, traumom, nezaposlenošću – i kroz proces stvaranja u prirodi pronalaze prostor za izražavanje, oslobađanje i povezivanje s drugima. Preporučuje se organizatorima da predvide radionice koje nisu usmjerene samo na rezultat, već na proces: jednostavne instalacije koje se rade u tišini, hodanje kroz prirodu uz skupljanje materijala, pisanje poruka prirodi ili stvaranje zajedničkih mandala. Bitno je da postoji siguran prostor, bez osuđivanja, gdje se sudionici mogu izraziti bez pritiska. Voditelji koji rade takve radionice trebaju biti empatični, nenametljivi i sposobni prepoznati potrebe grupe. Nije rijetkost da sudionici podijele osobne priče, emocije ili jednostavno pronađu mir koji nisu dugo osjetili. U tom smislu, land art postaje više od umjetnosti – postaje tiha terapija koja povezuje ljude i iscjeljuje kroz kontakt s prirodom i zajedništvom.

Arteco iskustvo: inkluzija kroz land art

U Artecu smo kroz land art pronašli snažan alat za stvarnu, ne deklarativnu inkluziju. Od samih početaka festivala trudili smo se uključiti one koji su često izostavljeni – mlade bez podrške, osobe s invaliditetom, pripadnike manjina, starije iz ruralnih sredina. Ne radimo to iz obveze, nego zato što vjerujemo da umjetnost ima smisla tek kad je dostupna svima. Inkluzija kod nas ne znači poseban program "za njih", već zajednički rad u kojem svatko ima svoju ulogu, prema mogućnostima i interesu. Kroz radionice, pripreme, postavljanje instalacija, zajedničke obroke i razgovore – stvara se prostor u kojem se brišu razlike, a jačaju odnosi. Imali smo primjere gdje su mladi volonteri prvi put radili rame uz rame s osobama s invaliditetom, i iz toga su nastala trajna prijateljstva. Ili gdje su stariji mještani učili od djece kako prenijeti poruku kroz skulpturu. Sve te situacije nisu planirane "strategijama", nego nastaju kad se ljudima pruži prostor i poštovanje. Land art, svojom jednostavnošću i otvorenošću, pokazao se kao savršen medij za gradnju mostova među ljudima.

Land art kao alat za art-ruralni turizam

Land art je prirodan saveznik ruralnog turizma jer koristi upravo ono što sela imaju u izobilju – prostor, tišinu, prirodu i autentičnost. Za razliku od masovnog turizma, koji često iscrpljuje lokalne resurse, art-ruralni turizam razvija se sporije, ali održivije, jer se temelji na iskustvu, kreativnosti i stvarnoj povezanosti s mjestom. Land art festival može postati atrakcija koja privlači posjetitelje ne zbog velikih ulaganja, nego zbog jedinstvene ponude: prirodne galerije, radionice u šumi, zajedničke večere, lokalni suveniri, izložbe pod vedrim nebom. Preporučuje se da organizatori surađuju s lokalnim smještajem, OPG-ovima i vodičima kako bi gostima ponudili cjelovito iskustvo – od izrade skulptura do kušanja domaće hrane. Važno je i razmišljati o kontinuitetu: instalacije koje ostaju nakon festivala mogu postati dio tematske rute ili outdoor izložbe, čime se turistički potencijal širi na cijelu godinu.

Vizualna atraktivnost prostora

Vizualna atraktivnost prostora ključna je za doživljaj land art festivala i jedan od razloga zašto ovakav tip događanja prirodno privlači posjetitelje. Kad se instalacije postave u krajolik – između drveća, na rubu polja, uz stazu ili na livadi – cijeli prostor postaje živa galerija na otvorenom. Preporučuje se da organizatori već u pripremnoj fazi prođu teren i odaberu lokacije koje su prirodno fotogenične: pogled na šumu, brežuljak, vodu, staro drvo ili čak ruševinu. Instalacije treba rasporediti tako da posjetitelji imaju doživljaj šetnje, otkrivanja i iznenađenja. Važno je i kako se skulpture "slažu" s prostorom – one ne smiju dominirati, nego se nadopunjavati s prirodom. Ujutro, podne i predvečer prostor izgleda drugačije – zato je korisno promišljati i o svjetlu, sjeni i vremenskim uvjetima. Dobra vizualna postava ne samo da privlači turiste, nego i novinare, fotografe i ljude sa društvenih mreža – što dodatno širi vidljivost festivala. A kad prostor sam postane umjetnost, ljudi ga više ne gledaju kao praznu livadu, nego kao mjesto vrijedno pažnje, čuvanja i povratka.

Suradnja s OPG-ovima i turistima

Suradnja s OPG-ovima, turistima, turističkim zajednicama i općinama ključna je za uspješan, održiv i prepoznatljiv land art festival. OPG-ovi mogu biti uključeni kroz ponudu domaće hrane, izradu suvenira, organizaciju radionica ili vođene ture po imanjima, čime festival dobiva lokalni karakter i podržava ruralnu ekonomiju. Turisti koji dolaze na festival često traže upravo takva autentična iskustva – nešto što će ih povezati s mjestom, ljudima i tradicijom. Turističke zajednice imaju važnu ulogu u promociji festivala, izradi promotivnih materijala, informiranju posjetitelja i umrežavanju s drugim događanjima u regiji. Preporučuje se kontaktirati ih već u ranim fazama planiranja kako bi se program mogao zajednički oblikovati i integrirati u širu turističku ponudu. Slično vrijedi i za općine, koje mogu pomoći logistički (npr. komunalna podrška, korištenje prostora, transport), ali i financijski, kroz natječaje i sufinanciranje. Kad su svi ti dionici uključeni s razumijevanjem svrhe festivala, stvara se sinergija koja podiže kvalitetu događanja, osigurava veću posjećenost i ostavlja dugotrajan pozitivan trag u zajednici.

Arteco iskustvo: kulturno-inkluzivno - turistički model parka

U Artecu smo razvili vlastiti model koji spaja kulturu, inkluziju i turizam, i to kroz praktičan rad na terenu, a ne kroz teorijske strategije. Naš Tematski park Pavletić funkcionira kao prostor otvoren za sve – tu se stvaraju umjetničke instalacije, provode edukacije, volontira, boravi u prirodi i surađuje s lokalnom zajednicom. Posjetitelji ne dolaze samo gledati, već sudjelovati: izrađuju skulpture, uče o održivosti, jedu domaću hranu s OPG-a i spavaju u robinzonskom smještaju koji smo sami izgradili. Kroz land art festivale i druge projekte razvili smo ponudu koja istovremeno jača kulturni život sela, uključuje marginalizirane skupine i stvara sadržaj za odgovorni turizam. Radimo s mladima, osobama s invaliditetom, volonterima iz Europe i mještanima iz susjednih sela, stvarajući prostor gdje svatko ima mjesto i doprinos. Suradnja s turističkim zajednicama i općinom omogućila nam je dodatnu vidljivost i povezivanje s drugim lokalnim inicijativama. Naš model nije kopiran – nastao je iz potrebe, pokušaja i pogrešaka, ali upravo zato danas služi kao primjer kako se s malo sredstava i puno volje može stvoriti živi, inkluzivni kulturni prostor s turističkom vrijednošću.

III. PRIPREMA I PLANIRANJE

Planiranje land art festivala počinje puno prije postavljanja prve skulpture – temelj je u jasnoj viziji, dobrim pripremama i realnom sagledavanju mogućnosti. Organizator treba najprije definirati svrhu festivala, ciljeve i ključne aktivnosti: hoće li to biti jednodnevni događaj ili višednevni boravak s radionicama? Tko su ciljne skupine – umjetnici, djeca, lokalno stanovništvo, volonteri? Gdje će se održavati i s kojim resursima? Preporučuje se izrada jednostavnog plana koji pokriva glavne komponente: prostor, ljudi, program, promocija, logistika i sigurnost. Dobro je okupiti manji organizacijski tim s jasno podijeljenim zadacima i uključiti lokalne partnere što ranije – škole, OPG-ove, općinu, turističku zajednicu, udruge. Dokumentacija ne mora biti složena, ali treba sadržavati vremenski plan, budžet, plan aktivnosti i komunikacijsku strategiju. Planiranje uključuje i pripremu lokacije: čišćenje, označavanje zona, osiguranje osnovne infrastrukture (WC, voda, sjene, skloništa). Važno je ostati fleksibilan – festival u prirodi uvijek nosi nepredvidive elemente.

Odabir i priprema lokacije

Odabir i priprema lokacije jedan je od ključnih koraka u organizaciji land art festivala jer prostor ne služi samo kao pozadina – on postaje dio umjetničkog djela. Prvo treba pronaći lokaciju koja je dovoljno prostrana, dostupna i sigurna za rad i boravak ljudi. Idealno je da se radi o prirodnom krajoliku s raznolikim elementima: šuma, livada, voda, brežuljci, ali i zaklon od vjetra i sunca. Preporučuje se obići više potencijalnih lokacija i napraviti fotografije, skice i kratke bilješke o svakom prostoru. Posebnu pažnju treba posvetiti vlasništvu – radi li se o javnoj površini, privatnom zemljištu ili kombinaciji? Važno je na vrijeme zatražiti dozvole i definirati uvjete korištenja, najbolje kroz pisani dogovor s vlasnikom ili općinom. Lokaciju je potrebno pripremiti minimalno, s poštovanjem prema okolišu: pokositi put do glavnih zona, postaviti oznake, urediti prostor za okupljanje, vodu i smeće. Instalacije ne smiju ugroziti biljke, životinje ni stabilnost tla. Dobra priprema znači da će se sudionici osjećati sigurno i slobodno, a posjetitelji moći uživati u umjetnosti u prostoru koji je prirodan, ali organiziran. Uvijek se vraćamo istom principu: manje je više – priroda već jest scenografija.

Ekološka osjetljivost

Ekološka osjetljivost mora biti nit vodilja u svakom koraku pripreme i provedbe land art festivala, osobito kad se radi u prirodnim ili poluprirodnim prostorima. Prije odabira lokacije važno je provjeriti postoji li neka posebna zaštita područja – npr. park prirode, Natura 2000 zona, šumski ili vodni pojas – jer to podrazumijeva dodatne uvjete i ograničenja. Tijekom festivala treba paziti da se ne gazi osjetljiva vegetacija, ne remeti životinjski svijet i ne unosi ništa što nije biorazgradivo. Instalacije treba izrađivati od prirodnih ili recikliranih materijala koji su već prisutni u okolišu – nikako od plastike, ljepila, boja koje sadrže kemikalije ili metala koji mogu ozlijediti životinje. Organizator treba osigurati odvojeno prikupljanje otpada, korištenje ekološki prihvatljivih sanitarija i štedljivih izvora energije. Također je preporučljivo uvesti osnovna pravila ponašanja u prirodi i uputiti sudionike kako da se odnose prema prostoru s poštovanjem. Svaka lokacija ima svoj ritam i ranjivost, a zadatak organizatora je da je nakon festivala ostavi u boljem stanju nego što ju je zatekao. Ekološka osjetljivost nije prepreka, nego standard – i ona razlikuje ozbiljan land art festival od površnog događanja u prirodi.

Tema i umjetnički koncept

Odabir teme i umjetničkog koncepta festivala ključan je za usmjeravanje kreativnog procesa i povezivanje svih elemenata događanja u koherentnu cjelinu. Tema može biti vrlo široka (npr. "Priroda i čovjek", "Vrijeme", "Klimatske promjene") ili usko fokusirana (npr. "Korijen", "Tišina", "Voda kao život"), ali važno je da rezonira s prostorom i zajednicom u kojoj se festival odvija. Preporučujemo da se tema bira u dogovoru s organizacijskim timom i, ako je moguće, u suradnji s umjetnicima i lokalnim partnerima. Temom se može povezati i edukativni sadržaj festivala, kao i promocija – jer daje identitet događanju. Umjetnički koncept odnosi se na način na koji se tema interpretira kroz radove i aktivnosti: hoće li svi radovi biti individualni ili kolektivni, hoće li nastajati spontano ili po unaprijed razrađenim skicama, hoće li sadržavati tekstualne poruke, interakciju s publikom ili performativne elemente. Bitno je da se koncept jasno komunicira sudionicima prije početka – kroz uvodne radionice, tekst ili kratku prezentaciju – kako bi svi znali u kojem smjeru se kreće. Dobar umjetnički koncept ne ograničava, već inspirira – on daje okvir, ali ostavlja slobodu izraza.

Tematski okviri festivala

Tematski okviri festivala služe kao most između glavne teme i konkretnih aktivnosti koje će se provoditi tijekom događanja. Oni pomažu organizatorima i voditeljima radionica da strukturiraju sadržaj, a sudionicima daju jasniji kontekst u kojem stvaraju. Preporučuje se razraditi 2 do 4 tematska okvira koji se mogu koristiti kao podteme za radionice, instalacije, razgovore i performanse. Na primjer, ako je glavna tema festivala „Veze", tematski okviri mogu biti: „Veze s prirodom", „Veze među ljudima", „Veze s prošlošću" i „Prekinute veze". Svaki okvir može imati svoju radionicu, svoju lokaciju na terenu ili čak svoj umjetnički materijal (npr. kamen za prošlost, drvo za odnose, voda za emocije). Takav pristup pomaže u organizaciji rada, ali i daje dublji smisao cijelom festivalu. Važno je da tematski okviri budu dovoljno jasni, ali ne preuski – kako bi ostavili prostor za osobnu interpretaciju i kreativnu slobodu sudionika. Dobar okvir ne ograničava, već nudi smjer i inspiraciju.

Umjetničko vodstvo i sukreacija

Umjetničko vodstvo i sukreacija su ključni elementi ako želimo da festival ima smjer, ali ne postane krut. Preporučuje se da organizator na početku imenuje jednu ili dvije osobe koje će voditi umjetnički dio – tzv. umjetničke voditelje. Njihova uloga nije da nadziru ili ocjenjuju, nego da pomažu sudionicima da izraze svoje ideje u skladu s temom i prostorom. Oni trebaju biti dostupni na terenu, imati pregled lokacije, pratiti rad svih grupa i osigurati vizualnu i konceptualnu koherentnost festivala. Preporučuje se da se prvi dan održi zajednička šetnja kroz prostor s voditeljima, gdje će se raspraviti o potencijalnim zonama, idejama i tehnikama. Sukreacija znači da sudionici nisu samo "izvršitelji", već i suautori festivala. To se postiže tako da im se omogući predlaganje ideja, zajedničko odlučivanje o izvedbi i razmjena mišljenja. Dobar alat za to je "jutarnji krug" – kratki dnevni sastanak svih sudionika gdje se dogovaraju zadaci, izmjenjuju dojmove i prilagođava plan rada. Umjetnički voditelj tu služi kao podrška i koordinator, a ne kao autoritet. Na taj način stvara se osjećaj zajedničkog vlasništva nad festivalom – i to se vidi u svakom detalju.

Arteco teme: savjeti za druge

U Artecu smo uvijek birali teme koje su duboko povezane s lokalnom kulturnom baštinom i identitetom Slavonije. Umjesto apstraktnih pojmova, odlučili smo se za simbole koji imaju značenje u našem prostoru i među našim ljudima. Tako smo jednu godinu radili s temom **slavonskog konja** – kao simbola slobode, snage, povezanosti čovjeka i prirode. Druga festivalska tema bila je **Kozarčeva Tena**, kroz koju smo propitivali ljepotu, društvene okvire i snagu ženskog lika u slavonskoj književnosti. Jedne godine inspiraciju su nam dali **likovi iz bajki Ivane Brlić-Mažuranić**, posebno oni koji žive u šumama i pričaju jezikom prirode – što je savršeno odgovaralo konceptu land arta. Također smo kroz temu **Satira** koristili umjetnost kao alat za satiru, društvenu kritiku i slobodu izražavanja, spajajući lokalni humor i suvremenu poruku. Preporučujemo drugim organizatorima da i sami tragaju za lokalnim temama – jer kad zajednica prepozna svoju priču u umjetnosti, tada umjetnost postaje moćno sredstvo povezivanja i osvještavanja.

Planiranje sadržaja i rasporeda

Planiranje sadržaja i rasporeda ključno je za funkcionalan i ugodan tijek festivala – bez toga i najbolja ideja može propasti u kaosu. Prvo se izrađuje okvirni raspored po danima, gdje se jasno označuju dolazak sudionika, uvodne aktivnosti, vrijeme za rad na instalacijama, edukativni i kreativni programi, zajednički obroci, odmor i večernji sadržaji. Preporučujemo da se radionice i terenski rad planiraju za prijepodne i kasno poslijepodne, kada nisu velike vrućine, dok se središnji dio dana ostavlja za ručak, odmor i neformalne aktivnosti. Obavezno uključite i vremenski prostor za fleksibilnost – u prirodi stvari ne idu uvijek po planu, pa je važno ostaviti „lufta". Također, korisno je imati paralelne aktivnosti za različite profile sudionika – npr. dok jedni rade na instalacijama, drugi mogu sudjelovati u radionici, pripremi prostora ili izložbi. U pripremi sadržaja važno je voditi računa o ravnoteži: previše aktivnosti stvara pritisak, premalo ostavlja prazninu. Dobar raspored se temelji na ritmu grupe i prostora, a ne samo na papiru – zato se preporučuje dnevna evaluacija i po potrebi prilagodba. I zapamtite: struktura je tu da podrži kreativnost, a ne da je guši.

Struktura dana

Struktura dana na land art festivalu treba biti jasna, ali dovoljno fleksibilna da prati ritam prirode i grupe. Preporučena dnevna dinamika izgleda ovako:

- **08:00 – 09:00** – Jutarnje okupljanje i doručak (lagani početak, dogovor dana, raspodjela zadataka)
- **09:00 – 12:00** – Jutarnji rad: izrada instalacija, radionice, terenski rad
- **12:00 – 14:30** – Ručak i odmor (vrijeme za hranu, sjenu, neformalne razgovore)
- **14:30 – 17:00** – Poslijepodnevne aktivnosti: nastavak rada, tematske radionice, posjeti, intervjui s lokalnim stanovništvom
- **17:00 – 18:00** – Pauza / slobodno vrijeme (pranje, opuštanje, priprema za večer)
- **18:00 – 20:00** – Večernji program: zajednički obrok, diskusija, prezentacija radova, koncert, projekcija, krug dijeljenja
- **20:00+** – Neformalno druženje, vatra, odmor

Preporučuje se imati **jutarnji krug** na početku svakog dana za kratki dogovor i motivaciju, te **večernji krug** za razmjenu dojmova i evaluaciju. Dobra struktura dana omogućuje sudionicima da se osjećaju organizirano, ali i slobodno – jer kad znaju ritam, lakše se mogu prepustiti procesu stvaranja.

Rezervni planovi

Rezervni planovi su neizostavni dio organizacije svakog land art festivala – priroda je nepredvidiva, a rad s većim brojem ljudi uvijek nosi elemente iznenađenja. Najvažnije je unaprijed predvidjeti alternative za **vrijeme**, **lokaciju**, **materijale** i **ljudske resurse**. Ako pada kiša, treba imati spreman zaklon (šator, nadstrešnica, školska dvorana) ili prebaciti program na suhe radionice (npr. crtanje skica, izrada maketa, razgovori o konceptima). Ako je previsoka temperatura, aktivnosti se premještaju u sjenu i pomiču na jutarnje i večernje sate. Ako netko od ključnih voditelja otkaže u zadnji tren, dobro je imati osobu u pričuvi ili drugog člana tima koji zna preuzeti njegovu ulogu. Također, ako neki materijali zakasne ili ih nema dovoljno, korisno je imati "plan B" s lokalnim resursima (npr. granje, kamenje, zemlja s terena). Preporučuje se izraditi **kratki krizni plan** s kontaktima za hitne situacije, dogovorenim protokolima i jasno podijeljenim ulogama. Rezervni planovi ne služe da se sve kontrolira, nego da grupa ostane smirena i spremna kad stvari krenu drugačije od očekivanog – jer fleksibilnost je pola uspjeha u prirodi.

Organizacijska struktura i zadaci

Dobra organizacijska struktura ključna je za jasan tijek festivala i smanjenje stresa u provedbi. Preporučuje se formirati manji jezgreni tim od 4 do 6 osoba koji će pokrivati osnovna područja: umjetnički dio, logistika, komunikacija, rad s volonterima, financije/budžet, i sigurnost. Svaka osoba ili podgrupa treba imati jasno definirane zadatke, odgovornosti i kontakt osobe s kojima surađuje. Uz glavni tim, poželjno je imati i širu mrežu volontera i podršku iz zajednice (OPG-ovi, učitelji, lokalne udruge) koji mogu pomoći na dan događanja, u pripremama i u završnom raspremanju. Dobro je napraviti jednostavnu tablicu zadataka s vremenskim rokovima i odgovornim osobama – npr. "postavljanje info-točke do petka – odgovorna osoba: na samom festivalu, korisno je imati dežurne osobe po zonama (umjetnički prostor, kuhinja, smještaj, prijava), kako bi svi znali kome se obratiti. Preporučuje se i kratki dnevni sastanak tima (ujutro ili navečer) za brzu koordinaciju. Ključ uspješne strukture nije hijerarhija, nego dobra komunikacija i osjećaj da svatko zna svoju ulogu – i da se svi drže istog cilja.

Timske uloge i odgovornosti

Timske uloge i odgovornosti treba jasno definirati unaprijed, kako bi svi članovi znali što se od njih očekuje i kako se uklapaju u širu sliku. Preporučuje se podjela na osnovne funkcionalne cjeline:

- **Umjetnički voditelj** – koordinira sve vezano uz instalacije, teme i rad s umjetnicima; odobrava lokacije radova, savjetuje sudionike i brine o estetskoj i konceptualnoj koherentnosti festivala.
- **Koordinator logistike** – odgovoran za sav fizički prostor: postavljanje infrastrukture, prijevoz materijala, postavljanje WC-a, šatora, rasvjete i označavanje zona.
- **Koordinator volontera** – vodi raspored smjena, upute za rad, prijem volontera, orijentaciju, dnevne zadatke i brine o njihovu zadovoljstvu i potrebama.
- **Komunikacijski voditelj** – zadužen za odnose s medijima, objave na društvenim mrežama, izradu vizuala, promotivnih materijala i kontakt s publikom.
- **Osoba za sigurnost i brigu o sudionicima** – prati zdravstveno stanje, pristupačnost, prvu pomoć, komunikaciju s hitnim službama i opću sigurnost na terenu.
- **Financijski koordinator** – prati troškove, čuva račune, koordinira isplate i komunicira s donatorima ili partnerima.

Volonteri i sudionici

Volonteri i sudionici čine srce svakog land art festivala, pa je njihovo uključivanje i organizacija ključna za uspjeh. Prvo, treba odlučiti koliko volontera vam realno treba – i za koje zadatke. Uobičajeni poslovi uključuju: pomoć pri postavljanju i rušenju, asistenciju umjetnicima, brigu o gostima, informacijski pult, logistiku i kuhinju.

Prije dolaska, poželjno je održati online sastanak ili poslati vodič s osnovnim informacijama – gdje dolaze, što ih čeka, što ponijeti, što će dobiti. Na licu mjesta, obavezna je orijentacija i dogovor o pravilima. Neka volonteri budu uključeni i u kreativne procese, a ne samo u fizičke zadatke – to im daje osjećaj pripadnosti i motivacije.

Sudionici festivala, posebno ako dolaze iz drugih zemalja ili regija, trebaju jasne informacije o tome što mogu očekivati: od hrane i smještaja, do rasporeda radionica i izložbi. Ako se radi o međunarodnom projektu, dobro je imati prevoditelja ili barem osnovnu komunikaciju na engleskom.

Arteco model: mladi kao nositelji (klub mladih i mladi volonteri)

U Arteco modelu, mladi nisu samo gosti festivala – oni su njegovi stvarni nositelji. Kroz Klub mladih Arteco i mrežu mladih volontera, uključujemo ih u sve faze – od ideje, planiranja i promocije, do same izvedbe i evaluacije festivala. Ovo nije samo praksa uključivanja mladih, već prava škola neformalnog učenja, gdje uče kako voditi timove, planirati događaj, surađivati s institucijama i komunicirati s javnošću.

Mladi sudjeluju i kao edukatori, moderatori radionica i vodiči kroz izložbe. Naš pristup nije: "dajte mladima da pomažu", nego "prepustite mladima da vode, a stariji neka podrže". To stvara osjećaj vlasništva nad projektom i osnažuje ih za buduće samostalne inicijative.

Financiranje i budžet

Planiranje financija za land art festival mora biti temeljito i realno. Prvo, napravite okvirni budžet: koliko vam treba za materijale, smještaj, prehranu, honorare, promociju i logistiku. Zatim istražite izvore prihoda – ne oslanjajte se na jedan. Kombinirajte javne fondove (npr. općine, županije, ministarstva), EU fondove (Erasmus+, ESC, Interreg), društveno poduzetništvo (prodaja suvenira, radionice), donacije i sponzorstva.

Važno je imati jasan plan kako će se novac trošiti i koji su prioriteti ako budžet bude smanjen. Vodite detaljnu evidenciju, i to ne samo zbog izvještavanja, nego i zato da sljedeće godine znate što vas čeka. Ako planirate više izdanja festivala, pokušajte već u prvoj godini uspostaviti dugoročnu financijsku strategiju.

Izvori prihoda

Za uspješnu provedbu land art festivala potrebno je osmisliti realan financijski plan s raznovrsnim izvorima prihoda. Ključno je kombinirati više izvora kako bi se smanjio rizik i osigurala održivost. Najčešći izvori uključuju:

- **EU fondovi i javni natječaji** – primjerice, programi poput Erasmus+, Europske snage solidarnosti, nacionalni fondovi za kulturu, okoliš ili mlade.

- **Jedinice lokalne i regionalne samouprave** – općine, županije i turističke zajednice često podržavaju projekte koji doprinose vidljivosti i razvoju lokalne zajednice.
- **Sponzori i donatori** – lokalne firme, obrti i poduzeća mogu biti spremni podržati festival donacijama ili materijalnim sredstvima.
- **Vlastiti prihodi** – kroz prodaju suvenira, kotizacije, radionice otvorene za javnost, turističke pakete i suradnju s OPG-ovima.

Kategorije troškova

Kod planiranja budžeta za land art festival važno je jasno rasporediti sve očekivane troškove po kategorijama kako biste izbjegli neugodna iznenađenja i osigurali transparentnost prema financijerima i partnerima. Preporučene kategorije uključuju:

- **Materijal i oprema** – prirodni i reciklirani materijali za izradu skulptura, alati, zaštitna oprema, šatori i tehnička oprema (struja, rasvjeta, ozvučenje ako je potrebno).
- **Smještaj i prehrana** – troškovi robinzonskog ili kamp smještaja za sudionike, trošak pripreme hrane, namirnice (po mogućnosti lokalne i sezonske), voda i sanitarije.
- **Putni troškovi** – dolazak sudionika, umjetnika, predavača, uključujući i lokalni prijevoz (npr. izleti, terenske aktivnosti).
- **Honorari i nadoknade** – za voditelje radionica, umjetničke voditelje, stručne suradnike, logistiku i tehničko osoblje.
- **Vidljivost i promocija** – izrada bannera, letaka, promo materijala, društvene mreže, lokalni mediji.
- **Organizacijski troškovi** – administracija, osiguranje, dozvole, čišćenje, tehnička podrška i nepredviđeni troškovi.

IV. IZVEDBA I PRAKSA

Nakon pažljivog planiranja, dolazi najuzbudljiviji dio – provedba festivala na terenu. U ovoj fazi svi planovi postaju stvarnost, a dobra priprema i jasno definirane uloge ključni su za uspjeh. Važno je osigurati da svi članovi tima znaju što im je zadatak, da su materijali i alati spremni, a komunikacija između organizatora, umjetnika i volontera teče bez zapinjanja. Istovremeno, ostanite fleksibilni – priroda, inspiracija i publika često donesu neplanirane, ali dragocjene trenutke. Ovdje donosimo konkretne smjernice i savjete kako ovu fazu odraditi s minimalnim stresom i maksimalnim učinkom.

Materijali i alati

Za uspješan land art festival od ključne je važnosti korištenje prikladnih materijala i alata koji su u skladu s održivim i ekološkim principima. Preporučuje se upotreba prirodnih materijala poput drva, kamenja, lišća, granja, trave, piljevine, zemlje ili pijeska, te recikliranih materijala koji se mogu pronaći lokalno. Alate treba prilagoditi vrsti materijala – npr. ručne pile, čekići, bušilice na baterije, kante, kolica, vezice, noževi i rukavice. Važno je da alati budu sigurni za korištenje i dostupni u dovoljnoj količini za sve sudionike. Prije festivala napravite popis potrebnog alata i osigurajte sigurno skladištenje. Uvijek imajte pri ruci osnovni pribor za prvu pomoć i plan za hitne intervencije ako dođe do ozljeda pri radu.

Lokalni, prirodni, reciklirani materijali

Prilikom organizacije land art festivala važno je da svi materijali koje koristite budu usklađeni s okolišnim vrijednostima festivala. Fokus treba biti na onome što je lokalno dostupno – stara stabla, granje, piljevina iz lokalnih pilana, kamenje, kukuruzovina, slama, glina, suho lišće ili odbačeni drveni elementi. Ako koristite reciklirane materijale (npr. palete, karton, konopci, plastične boce), birajte one koji su već upotrijebljeni i koji nakon festivala neće završiti kao novi otpad. Uključite lokalne stanovnike i OPG-ove koji vam mogu donirati materijale. Time se ne samo štiti okoliš, nego se i dodatno povezuje zajednica. Jednostavno pravilo: sve što priroda može bez problema vratiti ili što ima svoj drugi život – dobro je došlo!

Održivo korištenje alata i mjere opreza

Alati koje koristite na festivalu trebaju biti jednostavni, sigurni i lako dostupni – pile, čekići, škare za grane, bušilice na baterije, špage i ljestve. No, uz svaki alat dolazi i odgovornost. Prije početka rada, obavezno napravite kratki sigurnosni brifing za sve sudionike. Neka svi znaju što smiju koristiti, a što je isključivo u rukama voditelja ili iskusnijih članova. Rukavice, naočale, pojas za leđa ili običan podsjetnik da se ne trči s pilom u ruci – sve to može spriječiti nezgodu. Pripremite i osnovni pribor za prvu pomoć. I još jedno važno pravilo: alati se koriste samo onoliko koliko je potrebno i pažljivo – jer održivost počinje s pažnjom prema stvarima koje već imamo.

Promocija i vidljivost

Dobra promocija počinje mjesecima prije festivala. Iskoristite društvene mreže, lokalne medije, škole i općinske kanale. Napravite jednostavne vizuale, letke, plakate – ali neka poruka bude jasna: umjetnost, priroda i zajedništvo. Tijekom festivala dokumentirajte svaki dan – fotke, videa, kratki tekstovi. Nakon festivala, objavite sažetak, video, galeriju – neka ostane trag, ali i poziv za sljedeću godinu.

Komunikacijski kanali

Koristite kombinaciju online i offline kanala: Facebook, Instagram, lokalni portali, radio, školski bilteni i oglasne ploče u zajednici. Uključite partnere i sudionike da dijele sadržaj. Otvorite posebnu mail adresu ili WhatsApp grupu za pitanja i prijave. Jednostavno, jasno i dostupno svima

Promotivni materijali

Izradite plakate, letke, bannere i majice s jednostavnim, upečatljivim dizajnom. Koristite lokalne simbole i prirodne motive. Ako imate budžet, dodajte i promo video ili kratki teaser. Sve što dijelite neka bude vizualno privlačno, jasno i povezano s temom festivala

Sigurnost i logistika

Sigurnost je temelj svake dobre organizacije – osigurajte jasne protokole, kontakt osobe i dežurstva. Pripremite osnovnu prvu pomoć, označite izlaze i opasna mjesta. Logistika uključuje raspodjelu opreme, dogovor oko prijevoza i plan kretanja ljudi i materijala. Sve mora teći glatko, bez panike – ni umjetnost ne voli kaos.

Zaštita zdravlja

Osigurajte pitku vodu, redovite obroke i zaklon od sunca ili kiše. Informirajte sudionike o mogućim alergijama (npr. na bilje ili insekte), osigurajte osnovnu prvu pomoć i imajte kontakt obližnje ambulante. Prevencija je uvijek lakša od liječenja.

Pristupačnost i prva pomoć

Lokaciju treba prilagoditi osobama s invaliditetom gdje god je moguće – utabane staze, pristupne rampe i pomoć pri kretanju. Na lokaciji uvijek mora biti komplet prve pomoći i osoba zadužena za sigurnost, idealno s osnovnim znanjem pružanja prve pomoći.

Arteco iskustvo: sjena, voda, raspored dežurstava

Kod nas u Artecu uvijek pazimo da postoji dovoljno hlada (šatori, platna, krošnje), dostupna pitka voda i jasan raspored dežurstava – tko dežura kada i za što je odgovoran. To uključuje i osobu za sigurnost, voditelja aktivnosti i logistiku, što osigurava miran i siguran tijek festivala.

Dokumentacija i evaluacija

Dokumentacija i evaluacija su ključne za razvoj i ponavljanje festivala. Sve što radite – fotografirajte, snimajte i zapisujte. To ne samo da ostaje kao uspomena, već služi i kao alat za učenje i promociju. Evaluacija uključuje prikupljanje povratnih informacija od sudionika, timska refleksija i analiza što je prošlo dobro, a što treba popraviti. Bez toga, svaka nova godina počinje od nule umjesto na čvrstim temeljima.

V. ODRŽIVOST I NASLJEĐE

Održivost land art festivala ne staje s posljednjim danom događanja – ona počinje upravo tu. Cilj nije samo napraviti nešto lijepo i zaboraviti, nego stvoriti trag koji ostaje u prostoru i zajednici. Nasljeđe se gradi kroz brigu o instalacijama, korištenje parka tijekom cijele godine, povezivanje s drugim inicijativama i uključivanje lokalnih ljudi u daljnji razvoj. Festival je samo početak dugoročnog procesa kulturne, ekološke i društvene transformacije.

Održavanje prostora i instalacija

Nakon festivala, važno je redovito obilaziti prostor i provjeravati stanje instalacija. One koje su trajne (npr. drvene ili od vinove loze) mogu se očistiti, stabilizirati ili djelomično obnoviti, dok se prirodno razgradive ostavljaju da nestaju u skladu s ciklusima prirode. Ključno je uključiti lokalnu zajednicu u održavanje – bilo kroz volonterske akcije, škole ili radionice, čime se prostor i dalje koristi i ostaje živ.

Lokalne inicijative održavanja

Održavanje prostora dugoročno je najučinkovitije kada ga preuzmu lokalne inicijative – škole, udruge, OPG-ovi, pojedinci. Preporučuje se formiranje "čuvarske grupe" ili neformalne mreže zainteresiranih koji će barem sezonski provjeravati stanje parka, popravljati sitne štete i organizirati akcije čišćenja. Tako park ostaje aktivan i povezan sa zajednicom koja ga doživljava kao svoj prostor.

Arteco praksa: dugotrajna postava

U Artecu nastojimo da svaka instalacija ima dugotrajan životni vijek – biramo materijale koji traju, ali se prirodno troše. Ne uklanjamo radove odmah po završetku festivala, nego ih povremeno obnavljamo, nadograđujemo ili reinterpretiramo s novim generacijama sudionika. Tako park ostaje živ i mijenja se s vremenom, a posjetitelji mogu pratiti njegovu evoluciju.

Korištenje parka kroz godinu

Land art park ne treba ostati aktivan samo za vrijeme festivala. Tijekom godine može se koristiti za edukacije, umjetničke radionice, ekološke ture, izložbe na otvorenom, školske ekskurzije i rekreativne posjete. Aktivnosti mogu biti sezonski prilagođene – proljetne sadnje, ljetne radionice, jesenski programi za škole. Važno je imati kalendar događanja i otvorenost prema suradnji s udrugama, školama i lokalnim inicijativama kako bi prostor ostao živ i funkcionalan cijele godine.

Arteco model: aktivnosti YEAH centra (tematskog parka)

YEAH centar tijekom cijele godine nudi niz aktivnosti koje nadilaze trajanje festivala – edukativne radionice za škole, treninge za mlade, inkluzivne kampove, tematske izložbe i eko-akcije. Kroz cijelu sezonu organiziraju se događaji vezani uz održivi razvoj, društveno poduzetništvo i umjetnost, a prostor parka služi i kao baza za razmjene mladih te volonterske inicijative. Time centar postaje stalno aktivno mjesto učenja, kreativnosti i uključivanja zajednice.

Arteco model: od lokalnog do međunarodnog festivala

Naš land art festival je krenuo kao mala lokalna inicijativa u selu Malino, uz podršku zajednice i mladih volontera. Kroz godine, suradnjom s organizacijama iz Hrvatske i inozemstva te sudjelovanjem u EU projektima, izrastao je u međunarodni događaj. Ovaj razvojni model pokazuje da je moguće izgraditi veliki kulturno-edukativni festival iz skromnih početaka, uz jasan identitet, kvalitetan sadržaj i dosljednu viziju.

Zaključak: Umjetnost koja mijenja zajednicu

Land art festival nije samo događaj – on je pokret koji spaja ljude, briše granice između umjetnosti, prirode i društva, i ostavlja trag koji nadilazi trajanje same manifestacije. Kroz iskustvo Arteca vidjeli smo kako i najmanja zajednica može postati središte kreativnosti, održivosti i inkluzije. Vodič koji držite u rukama nije kraj, već početak – poziv da i vi oblikujete svoju verziju ovog festivala, prilagođenu vašem kraju, ljudima i prirodi koja vas okružuje. Umjetnost je sloboda. Iskoristite je – i ostavite trag.

Napomena o financiranju i odgovornosti

Ovaj vodič izrađen je uz podršku Europske unije kroz program Erasmus+, u okviru projekta "Healing Nature and Mind Through Land Art" (broj projekta: 2024-1-HU01-KA210-ADU-000251940).

Financirano sredstvima Europske unije. Izneseni stavovi i mišljenja su stavovi i mišljenja autora i ne moraju se podudarati sa stavovima i mišljenjima Europske unije ili Tempus Public Foundation. Ni Europska unija ni Tempus Public Foundation ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Podaci o projektu:

- **Naziv projekta:** *Healing Nature and Mind Through Land Art (HENAM)*
- **Program:** Erasmus+ KA210-ADU – Mala partnerstva u obrazovanju odraslih
- **Trajanje:** 01.09.2024. – 31.08.2026.
- **Ukupni budžet:** 60.000 EUR
- **Nositelj projekta:** *Imagine Green Egyesület* (Mađarska)
- **Partner:** *Arteco Pavletić* (Hrvatska)

Erasmus+

ARTECO